

İRAN PROTESTOLARININ SON FİGÜRÜ MEHSA EMİNİ

DR. HÜSNA TAŞ YETİM

Akademisyen

“

Mehsa'nın gözaltı sürecinde uğradığı polis muamelesi nedeniyle hayatını kaybettiğini ifade eden toplumsal gruplar, 17 Eylül'de genç kızın Sakkız kentinde gerçekleştirilen cenaze töreni sonrasında protesto eylemlerini başlattılar. Kısa süre içerisinde İran'ın 30'dan fazla ilini etkisi altına alan protestolarda İranlı kadınlar ön saflarda yer aldı.

”

22 yaşındaki Mehsa Emi-ni'nin 16 Eylül'de hayatını kaybetmesini ta-kiben başlayan gösteriler İran'da son dönemlerde ortaya çıkan gös-terilerin en geniş kapsamlısı olarak nitelendirilmektedir. İran'ı bir kez daha uluslararası gündemin mer-kezine taşıyan söz konusu pro-Testolar, İran vatandaşı Emi-ni'nin başörtüsünü İran yasalarına uygun takmadığı gerekçesiyle 13 Eylül'de İran İrşad Devriyeleri (ahlak pol-isleri) tarafından gözaltına alın-dıktan 4 gün sonra hayatını kay-betmesine tepki olarak başlamıştır. Tahran'dan yapılan açıklamalar genç kadının gözaltı sürecinde ya-şadığı ani bilinç kaybı ve kalp krizi nedeniyle hayatını kaybettiğini

belirtmiş ancak Emi-ni'yle birlikte aynı gerekçe nedeniyle gözaltına alınan görgü tanıkları genç kadının gözaltı sırasında uğradığı polis muamelesi nedeniyle hayatını kay-bettiğine dikkat çekmişti. Bu açıklamalar kısa süre içerisinde ahlak polisinin kamuda gerçekleştirdiği denetimlere ve 1979'dan itibaren yürürlükte olan İran'da kadınların giyimini düzenleyen ilgili yasaya yönelik protesto dalgalarının yük-selmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla protestoların nedenleri ve mahiyeti kadar merkezinde yer alan Mehsa Emi-ni'yi tanımak da önemlidir.

EMİNİ'NİN HAYATI VE ÖLÜMÜ

21 Eylül 1999'da İran'ın kuzeyba-tısında bulunan Sakkız (Saqqez) kentinde dünyaya gelen Mehsa Emi-ni, Kürt kökenli bir ailenin çocuğuydu. Mehsa, ailenin ikinci çocuğu olmakla birlikte abisi Armin Emi-ni henüz kendisi doğmadan önce çocuk yaşta hayatını kaybet-miştir. Zhina olarak da yazılan ve Kürtçe "hayat veren" anlamına ge-len "Jina" ismiyle de ailesi taraf-ından anılan Emi-ni'nin resmî ka-yıtlarda ismi Mehsa olarak geç-mekteydi. Mehsa, Farsça dilinde "ay gibi güzel ve mükemmel" an-lamına gelmektedir. Kiarash (Ki-yareş) Emi-ni adında bir erkek kar-deşi bulunan Emi-ni'nin annesi ev hanımı, babası Emced (Amjad) Emi-ni ise İran'daki bir devlet ku-

rumunda memur olarak çalışmak-tadır. İlk ve ortaöğretim eğitimini doğduğu kent Sakkız'da tamam-layan Emi-ni, 2015 yılında lise eği-timine başladığı Sakkız Taleghani Kız Lisesinden 2018 yılında mezun olmuştur. Liseden mezun olduktan sonra ailesine maddi katkıda bu-lunmak için bol pelerin ve manto ürünlerinin bulunduğu bir dük-kânın işletmeciliğini üstlenen Meh-sa bu süre içerisinde aynı zamanda üniversiteye hazırlık çalışmalarını da sürdürmüştür. Annesinin ya-şadığı sağlık sorunlarının Meh-sa'nın meslek tercihini oldukça et-kilediğini belirten akrabaları ve yakınları genç kızın en büyük idea-linin mikrobiyoloji okumak ve doktor olmak olduğunu belirtmiş-tir. Aile bireyleri ve akrabaları genç kadının sadece söz konusu idealini gerçekleştirmeye odaklandığını ve hayatının hiçbir döneminde siyasi olarak aktif bir oluşum içerisinde yer almadığını da belirtmektedir. Oldukça mütevazı bir hayat sür-dürdüğü belirtilen Mehsa, üniver-site eğitiminin başlamasına bir hafta kala tatil amacıyla ailesiyle birlikte Tahran'da yaşayan kardeşi Kiyareş'i 13 Eylül'de ziyaret etti. Ancak genç kız Tahran'a gerçek-leştirdiği ziyaretten 4 gün sonra hayatını kaybetti.

Mehsa, 13 Eylül 2022'de kardeşi Kiyareş Emi-ni'yle birlikte Tahran'ı gezmeye çıkmış ancak kentin Şehid Hakkani (Shahid Haghani) Oto-yolu girişinde bulunduğu sırada

başörtüsünü İran yasalarının kadınların giyimine yönelik belirlemiş olduğu kriterlere uygun takmadığı gerekçesi ile İran ahlak polisleri yetkililerince tutuklanarak gözaltına alınmıştır. Gözaltına alındığı sırada yanında bulunan kardeşi Kiyareş'e ahlak polisi yetkililerince yapılan açıklamada Mehsa'nın bir saatlik bilgilendirilme maksadıyla İran Ahlaki Güvenlik Merkezine götürüleceği ve söz konusu süre sona erdiğinde ise serbest bırakılacağı belirtilmiştir. Yaklaşık 3 saat boyunca ablasının gözaltı sürecinin dolmasını güvenlik merkezi bahçesinde bekleyerek geçirdikten sonra Kiyareş'e İran ahlak polisleri tarafından bir açıklamada bulunulmuştur. Bu açıklamada Mehsa'nın gözaltına alındıktan 2 saat sonra ani bir bilinç kaybı ve kalp krizi geçirdiği ve bu nedenle genç kadının derhâl Tahran'daki Kasra Hastanesine sevk edildiği belirtilmiştir. 2 gün boyunca Kasra Hastanesinde yoğun bakımda kalan Mehsa'nın 16 Eylül'de ise vefat ettiği açıklanmıştır.

Emini'nin tedavi gördüğü hastanedeki sağlık yetkilileri genç kadın hayatını kaybettikten birkaç saat sonra sosyal medya platformundan Mehsa'nın ölüm sebebine ilişkin bir açıklamada bulunmuştur. İlgili açıklamada genç kadının küçük yaşta geçirdiği beyin ameliyatından kaynaklanan bir komplikasyon sonucunda hayatını kaybettiği ifadesine yer verilmekteydi. Hastaneye kaldırıldığında beyin ölümünün gerçekleşmiş olduğuna ilişkin bilgiyi de ayrıca kapsayan bu açıklama kısa süre sonra sosyal medya platformundan kaldırıldı. Mehsa'nın hayatını benzer nedenden kaybettiğine ilişkin bir diğer açık-

lamayı ise aynı gün İran yetkilileri yaptı. Mehsa'nın herhangi bir sağlık sorunu olmadığını belirten aile bireyleri ve akrabaları genç kadına otopsi yapılmasına ilişkin taleplerini ilgili hastaneye ilettiler. Genç kadının ölüm sebebinin ivedilikle araştırılacağını belirten Tahran yetkililerinin de onayıyla birlikte Emini'nin naaşı ölümünü takip eden gün içerisinde Tahran'ın Kahrizak kentindeki İran Adli Tıp Kurumu birimine otopsi yapılması amacıyla sevk edildi. 8 Ekim'de Adli Tıp Kurumu tarafından açıklanan otopsi sonucu genç kadının ölüm sebebinin herhangi bir darp kaynaklı gelişmeden kaynaklanmadığını aksine "beyin hipoksisinin tetiklediği çoklu organ yetmezliğinden" dolayı gerçekleştiğini belirtiyordu.

EMİNİ'NİN ÖLÜMÜNE ULUSAL VE ULUSLARARASI TEPKİLER

Emini'nin ölümü sonrasında aile mensuplarının ve akrabalarının ulusal ve uluslararası medya platformlarına buldukları açıklamalar bir taraftan otopsi raporu sonuçlarının doğruluğunu sorgulayıp tartışmaya açarken, diğer taraftan Emini'nin ölümünden İran polislerini sorumlu tutmaktaydı. Emini'nin ailesi,

İran yetkililerinin belirttiğinin aksine kızlarının ölümüne sebebiyet verebilecek herhangi bir sağlık sorunun olmadığını ve yine iddia edildiğinin aksine kızlarının 7 yaşındayken herhangi bir beyin ameliyatı geçirmediğini açıkladı. Emini gözaltına alınırken yanında bulunan 17 yaşındaki kardeşi Kiyareş Emini, kız kardeşinin gözaltına alındığı ilk andan itibaren polis

tarafından darp edildiğine tanıklık ettiğini belirtti. Baba Emced Emmini ise kızının naaşına sarıldığı sırada ayaklarında darp izleri gördüğünü kaydetmekteydi. Söz konusu açıklamaların ardından İran devlet televizyonlarından, genç kadının polis merkezine getirildiği ve karakolda bulunduğu anlara ilişkin görüntüler yayımlandı. Görüntülerde güvenlik merkezine diğer kadınlarla birlikte getirilen Mehsa'nın, ahlak polislerinden görevli bir bayanla konuştuğundan hemen sonra aniden rahatsızlanarak yere düştüğü görülüyordu. Ancak söz konusu görüntülerin yer aldığı video kayıt ekranında olayın gerçekleştiği ana ilişkin saat aralığının yer almıyor olması Mehsa'nın ölümüne ilişkin ulusal tepkileri daha fazla arttırdı.

“

Emmini'nin ailesi, İran yetkililerinin belirttiğinin aksine kızlarının ölümüne sebebiyet verebilecek herhangi sağlık sorunun olmadığını ve yine iddia edildiğinin aksine kızlarının 7 yaşındayken herhangi bir beyin ameliyatı geçirmediğini açıkladı.

”

Mehsa'nın gözaltı sürecinde uğradığı polis muamelesi nedeniyle hayatını kaybettiğini ifade eden toplumsal gruplar, 17 Eylül'de genç kızın Sakkız kentinde gerçekleştirilen cenaze töreni sonrasında protesto eylemlerini başlattılar. Kısa süre içerisinde İran'ın 30'dan fazla ilini etkisi altına alan protestolarda İranlı kadınlar ön saflarda yer aldı. Genç kadının kıyafet gerekçesiyle gözaltına alınması protestolarda kadın hakları konusunun daha

fazla ön plana çıkmasına yol açtı. 1979 yılında İran'da Ayetullah Ruhullah Humeyni liderliğinde gerçekleştirilen İslam Devrimi sonrasında belirlenen şeriat yasalarıyla birlikte kadınlara kamuoyunda getirilen başörtüsü takma ve bol kıyafet giyme zorunluluğu protestolarda en fazla eleştirilen konular arasında yer almıştır. Kısa sürede İran güvenlik güçleri ve protestocular arasında bazı çatışmalara ev-

riken ve hâlihazırda süren protestolarda, 2009 ve 2019 gösterilerinde olduğu üzere ekonomik ve toplumsal talepler de ifade edilmekle birlikte kadın haklarının genişletilmesine yönelik söylemler görece ağırlığını korumaktadır.

İran'daki protestolar kısa sürede ulusal sınırların ötesine geçerek uluslararası medya kuruluşlarının ve siyasetin gündemini de oldukça

meşgul eden mesele hâline geldi. Söz konusu olayları dikkatle takip eden Batılı devletler ve medya kuruluşlarının olaya ilişkin değerlendirmeleri dikkate alındığında, Tahran yönetimiyle farklı bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Tahran hükümetinden farklı olarak söz konusu protestoları barışçıl nitelikte değerlendiren Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yönetimi, olayların erken aşaması itibarıyla

Tahran yönetimine insan hakları ihlalleri konusunda ikazlarda bulunmuş sonrasında ise güvenlik güçlerinin protestoculara yönelik kullandığı orantısız şiddet gerekçesiyle İran'daki üst düzey yetkililerden bir kısmına yaptırım uygulamıştır.

ABD'yle benzer şekilde söz konusu protestolar üzerinden Tahran hükümetine yönelik eleştirilerini sür-

düren Batılı devletlerin protestoları daha çok İran kadınlarının özgürlük mücadelesi perspektifiyle yaklaştığı dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak Emine'nin ölümü ve süreçte yaşadığına ilişkin belirsizlikler, İran'da kadın hakları merkezli yeni protesto dalgasına yol açmış ve bu durum İran'ın iç siyasetini şekillendirdiği gibi dış ilişkilerine de etki etmiştir. ■